

Náchylnost jedince k podlehnutí falešným zprávám ohledně COVID-19 v souvislosti s jeho demografickými údaji

Imhoff a Lamberty publikovali v roce 2020 zajímavou studii, jejímž cílem bylo zjistit, zdali existuje nějaká souvislost mezi tím, jak se lidé chovají v době pandemie a jak dodržují pandemická opatření, a tím, jaký postoj k celé pandemii mají. K tomuto účelu použili dotazník, který měl dvě subškály – subškálu chování během pandemie (např. Vyhýbám se davům) a subškálu mapující postoje k pandemii (např. Virus je záměrně prezentován jako nebezpečný za účelem oklamat veřejnost). V jejich výzkumu se ukázalo, že lidé, kteří mají tendenci věřit konspiračním teoriím ohledně COVIDu, ve svém životě méně dodržují pandemická opatření.

Tématem, kteří lidé mají vyšší tendenci věřit hoaxům ohledně pandemie, se zabývá řada autorů. Stanley et al. (2021) například tvrdí, že vyšší pravděpodobnost věřit konspiracím mají lidé, kteří mají méně rozvinuté analytické myšlení. Bruder & Kunert (2021) uvádí, že čím vyšší mají lidé důvěru ve vládu, tím je vyšší pravděpodobnost, že budou udržovat méně face-to-face sociálních kontaktů. Co je ale zajímavé, je fakt, že se v jejich studii neprokázalo, že lidé, kteří mají z pandemie větší strach více dodržují hygienická opatření. Ukazuje se tedy, že podléhání fake news a pandemické chování jsou pravděpodobně mnohovrstevnaté fenomény, které souvisí s celospolečenským klimatem.

Navíc se také ukazuje, že jednotlivé konspirační teorie mnohdy nejsou kompatibilní a protirečí si. Studie Petroviće a Žeželje (2021) prezentuje výsledky, že 40 % respondentů věřilo vždy alespoň v jednu protichůdnou sadu konspiračních teorií. Respondenti, kteří navíc měli větší tendenci k intuitivnímu a konkrétnímu myšlení, měli největší pravděpodobnost toho, že se u nich podobné postoje objeví.

Lze hledat nějaký vztah mezi demografickými údaji jedince a jeho postoji k pandemii COVID-19? Enlund a Enlund (2020) získali rozsáhlé množství dat od jednotlivých participantů studie. Studie se zúčastnilo celkem 106 respondentů.

Pro tuto práci jsme se rozhodli prozkoumat tento vztah pomocí lineárního regresního modelu¹. Jako závislou proměnnou jsme zvolili počet bodů výše zmíněného dotazníku, který použili ve studii také Imhoff a Lamberty (2020), konkrétně na **subškále mapující postoje k pandemii COVID-19**. Subškála se skládá z osmi položek. Zde mohli účastníci studie získat 8 až 56 bodů. Čím více bodů jedinec získal, tím více se jeho postoje shodují s konspiračními teoriemi.

¹ Data a další informace o této zprávě jsou dostupné na adrese <https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/stat4?i=42>.

Za regresory jsme zvolili:

- **Věk respondenta**
- **Pohlaví respondenta**
- **Prostředí, ve kterém respondent žije**
město – předměstí – venkov
- **Zaměstnání respondenta**
Zaměstnanec – student – nezaměstnaný a aktivně hledající práci – nezaměstnaný a v současné době nehledající práci – v invalidním důchodu – ve vojenské službě – starající se o domácnost a děti – nechci odpovídat
- **Vzdělání respondenta**
Střední – GED – studium na vysoké škole – bakalářské VŠ vzdělání – magisterské VŠ vzdělání – titul MD, DDS, DVM, LLB, JS – doktorské VŠ vzdělání
- **Počet osob, včetně respondenta, kteří žijí v jeho domácnosti**

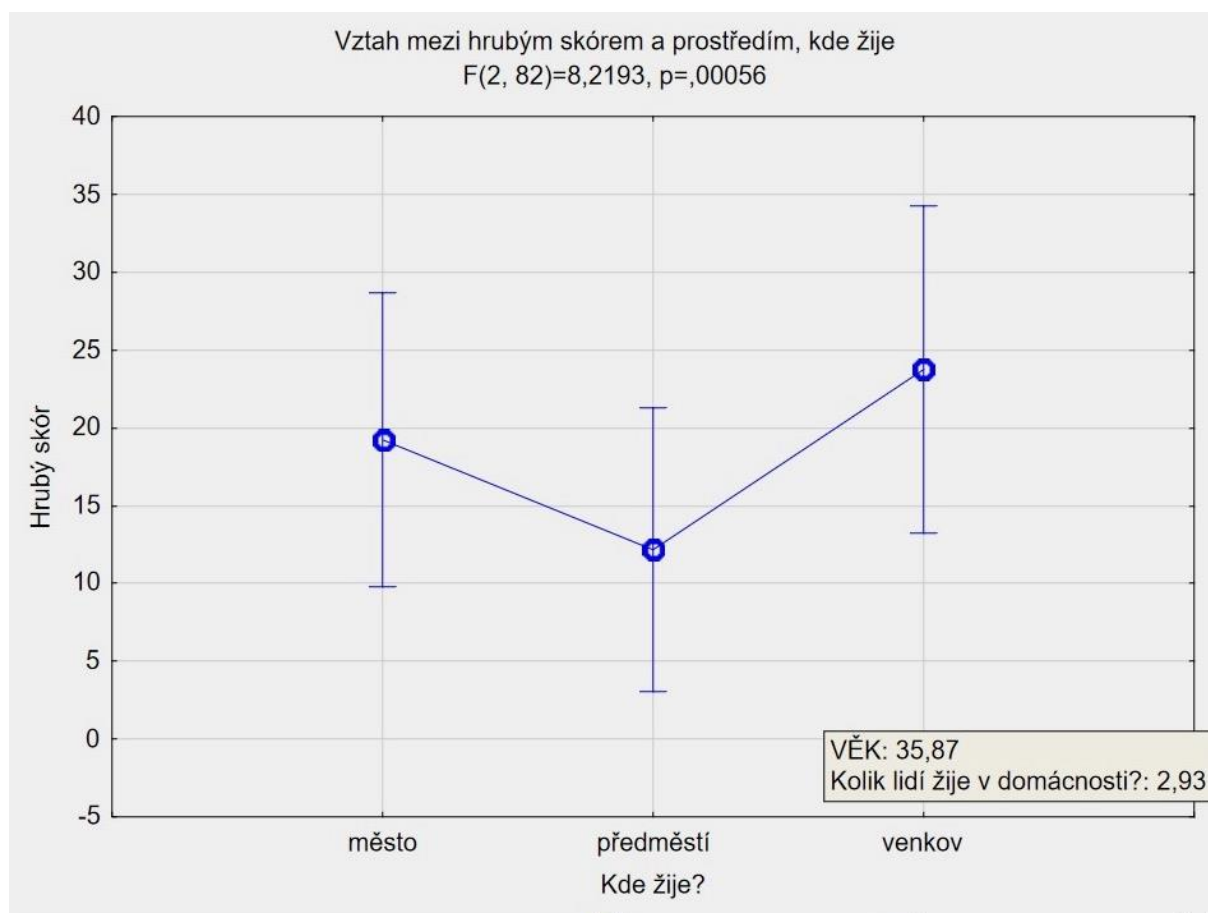
Takto formulovaný statistický model dokáže vysvětlit 42,9 % rozptylu ($p = 0,0001$, $F = 3,25$, $df = 82$). Hodnoty jednotlivých regresorů jsou uvedeny v tabulce níže:

Regresor	Regresní koeficient	Testová statistika	p hodnota
Věk	0,000	0,065	0,800
Pohlaví	0,089	4,023	0,022
Prostředí	0,166	8,219	0,000
Zaměstnání	0,0950	1,722	0,139
Vzdělání	0,103	1,180	0,321
Osoby v domácnosti	0,048	4,108	0,046

Tabulka 1: Statistická významnost regresorů

Jako signifikantní se ukázaly pouze regresory pohlaví, prostředí a počet osob v domácnosti. Pokud by byly z modelu vyloučeny ostatní regresory, procento vysvětleného rozptylu by kleslo na 24 %.

Ženy v dotazníku získají přibližně o 4 body více než muži. Každá osoba v domácnosti navíc zvýší skóre dotazníku přibližně o 1,6 bodu.

Graf 1: Vztah mezi hrubým skórem a prostředím, kde respondent žije

Nejsignifikantnějším regresorem je v tomto modelu regresor prostředí. Ukázalo se, že lidé, kteří žijí na předměstí, v dotazníku získali asi o 11,6 bodů méně než lidé žijící na venkově. Městské prostředí oproti venkovu snížilo skór v dotazníku o 4,5 bodů. Nejvyšší hrubý skór tedy můžeme čekat u lidí z venkova, nejnižší naopak u lidí žijících na předměstí. Široké konfidenční intervaly patrné z grafu jsou pravděpodobně zapříčiněny relativně malým výzkumným souborem.

Dle našeho modelu počet bodů na subškále dotazníku souvisí s pohlavím, prostředím, ve kterém jedinec žije, a s počtem lidí žijícími ve společné domácnosti. Žádné jiné demografické údaje se neukázaly být signifikantní.

Zdroje:

- Bruder, M., & Kunert, L. (2021). The Conspiracy Hoax? Testing Key Hypotheses About the Correlates of Generic Beliefs in Conspiracy Theories During the COVID-19 Pandemic. *International Journal of Psychology*, 57 (1), 43-48. <https://doi.org/10.1002/ijop.12769>
- Enlund, J. E., & Enlund, A. E. (2022). COVID-19 and Psychology: Questionnaire Data from Two SCORE Projects. *Journal of Open Psychology Data*, 10 (10), 1-6. <https://doi.org/10.5334/jopd.66>
- Imhoff, R., & Lamberty, P. (2020). A Bioweapon or a Hoax? The Link Between Distinct Conspiracy Beliefs About the Coronavirus Disease (COVID-19) Outbreak and Pandemic Behavior. *Social Psychological and Personality Science*, 11 (8), 1110-1118. <https://doi.org/10.1177/1948550620934692>
- Petrović, M., & Žeželj, I. (2021). Both a Bioweapon and a Hoax: The Curious Case of Contradictory Conspiracy Theories About COVID-19. *Thinking & Reasoning*, 2022, 1-32. <https://doi.org/10.1080/13546783.2022.2088618>
- Stanley, M. L., Barr, N., Peters, K., & Seli, P. (2021). Analytic-thinking Predicts Hoax Beliefs and Helping Behaviors in Response to the COVID-19 Pandemic. *Thinking & Reasoning*, 27 (3), 464-477. <https://doi.org/10.1080/13546783.2020.1813806>